

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 116. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius05val-shoot-idm140381311218928.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

Den tridie part

Om hellige dage.

Eders hellige dage dem kunde i merche effter eder troe, huo som kand sin credo heller troe, hand veed ocsaa sin hellige dage om aaret. Diße gode thieniste piger, som vor nu her op, och leste for meg: de kunde regne deris hellige dage paa deris fingre, om di vill ellers merche vell och høre nøye thill, huorlunde ieg regner dem op, di er iche mange, at mand kand ey jo vide dem, dog er di ved tretten eller fiorten och triesindztiffue, huo der vil regne nøye effter, saa hør nu thill.

Vdj vor throe sige vi saa, ieg throer paa gud fader, paa Iesum Christum, och paa den hellig aandt, her haffue vi tre personer och en sand gud, hid hører hellige trefoldighedtz søndag, met alle andre søndag om || aaret. Der haffue i alle rede saa mange hellige dage som der er vgger i et aar, ret effter skriffstens lydelse, de sex dage skalt du arbejde for din føde, indtil du vorder thill iord igien som du est kommen aff, den siffuende dag vil ieg intet at du skalt arbejde paa, for din føde, iche heller din tiund, heller din hest och oxen, men ieg vill at du skalt da gaa til kirche, och høre mine salige ord. Du och det barn med dig, effter det tridie budordz lydelse, ellers vil ieg forbande och fordømme dig, vden saa vaar at dig trengede jo saa stor nød. Her haffue vi den første slags hellige dage, som ere alle søndage om aaret. Nu følger den anden slagß.

Det er Christi høytiders dage som vor credo udviser. Som er vndfangen aff den hellig aand; hid hør thoe hellig dage, som er, vor fruedag om paaske, och vor fruedag om mitzommer, den ene paa huilchen vor herre Iesus bleff 117 vndfangen aff den hellig aand vdj iomfru Mariæ lifff. Den anden paa huilchen iomfru Maria søgte sin frenche Elizabeth.

En liden bøn om rette faste.

Den første vor fruedag kallet mand tilforne vor fruedag i faste, saa kunde i nu kalle den vor frue dag om paaske, effterdi gud vere loffuet, at j ere nu bedre underviste om faste, och vide vel, at j ere iche *forbundne till, eller forplictet at faste den thid om aaret, mier end andre thider, iche miere for paaske end effter paaske, iche miere i dimmelugge, end i paaske ugge. Iche mere fredag end som søndag, heller leffuerdag end som mandag: men alle dage skal vere en god christen, lige gode udi den maade.

Iche er det helder at faste, at æde fisk oc iche flesk, det heder at førme paa vor danske maall, oc en førme dag, at det ene schall ædes med dit andet, iche er det heller at faste, at æde brød och intet smør der paa, at ede olie och iche mielchmad, at æde || kaattelige vrther och iche fisk eller flesk, det er en løgnefaste, en munchefaste, en dieffuels faste, oc der tales aldrig om den faste en tødde i schrifften.

Men det er ret faste at æde oc driche inthet, taa lenge som i det gjør, da faste i ret, gjør i det til middag, taa er det en halff faste dag, gjør i det til afften, saa er det en retthe faste dag. Det schulle i jo gjøre gierne thit oc offte, saa vel søndag som fredag, det schulle vi jo gjøre, der saadanne suar befalning haffuer, at thit oc offte den sorte nat kommer offuer voris hoffuet, førend at vi faae enthen vott eller tørt udj vor mund, iche svelte vi end derfor i hiell, den arme onnekrop faa end alligvell noch.

Fatte er hunger, hunger, hunger, der vor herre Iesus haffde fastet, da hungrede hannem, der vor munche haffde fastet effter hannem till paaske, da vor de fieder och mier pußkindede om paatke end de vor om fastelaffuen, herre gud huor haffde de fastet, det vaar iche uden gudz gieche.

118

Naboe (sige du) faste i end nu, er i end nu fastende, du spør iche om hand haffuer ædet fisk eller flesk, men om hand haffuer faaet andet vaatt eller tørt udj sin mund, haffuer hand faaet noget til liffs da siger hand ney, hand faster iche, haffuer hand och intet faaet da siger hand ja, at hand faster, kunde vi ey jo høre det paa danskemaall, huad det er at faste ret.

En danneqvinde hun sidder ved bordet hoß hendes kiere hosbond, och tager et støche aff hannem

imellom hendes tre fingre, och vil stoppet vdi sin mund, saa staar de tho eller thre børn omkring hendes knæ, oc drage armen fra hendes mund, och staa hov thill det, som de see at moderen vil ede, raabe oc sige, kiere moder lille giffuer mig det, saa tager hun det samme fra hendes mund oc stopperet udj sin barns mund, huor thit monne en naturlige kiødelige moder det giøre. ||

Saa giør du lige saa, da faster du ret, taget fra din egen mund och giff din næste, oc æd du saa møget diß tøndere, som schrifftten siger, bryd det brød for den hungrende, oc giff den tørste at driche, saa faster du reth: sig saa til din høstrue, høstrue ieg vill intet mad haffue til middag, ieg vil faste til afften, men det som du vilt giffue mig, giff det den arme pochet mand, den hußarme qvinde dem vill ieg tinde min diell i dag, det er en reth gudz faste der schrifftten ved at sige aff.

Ellers naar du saa iche faster, da æd och drich til din naturs ophold, kiød, flesk, fisk, eller andet huad gud haffuer dig giffuet saa vel fredag som søndag, och tach gud for sin gode gaffuer, vi ere iche bundne till den och den dag, som den thid vi vaare under pawen och munchen.

Ia maat du sige, ieg haffuer alt loffuet at faste fredag och den oc den dag, derfor maa ieg alt holdet, ellers vil gud straffe mig; schall ieg ey holde huad ieg loffuer eth menniske, hvi schall ieg iche holde gud, huad ieg loffuer hannem.

Min kiere ven ieg haffuer och loffued och vedste iche 119 bedre heller end det vaar vel giort, at ieg schulle faste den apostels afften, den fredag, den temperdag etc. Men nu kand ieg vide i sandhed at ieg loffuet diefflen det, oc iche gud i himmerige. Thi gud haffuer inthet befalet mig det, for ieg haffuer ingen gudz ord der paa udj den gandske hellige schrifft. Huad vi haffue iche gudz ord paa, det haffuer gud iche befalet, huad gud haffuer iche befalet det er iche aff troen, huad iche er aff troen, det er tynd, derfor haffue vi loffuet en søndige løfft, som oß bør intet at holde, uden vi vill vorde fordømpte.

Du thørst iche sette luuß i skindkiortelen, hun kommer der alligeuell, vi thør iche giøre oß flere synder selff, vi synder noch || mod di ti budord, vi haffuer loffuet alt formøget den thid vi bleffue døbt, ia miere end vi nogen thid kunde komme affsted med i alle vore dage: lader oß det betale først, førend vi saa daarlige sette oß udj miere giæld hoß gud, det er alt formøget, saa at vi saa dog at bede om naaden och iche om retten, indtill vi komme vdi voris graff, och mue dagligen sige, forlad oß vor skyld.

Derfor duer nu sadanne muncheløffte intet lenger. Nu der er vel thalet om ret faste, saa møget som behoff giøris paa denne thid, effterdi det kom nu saa for.

Vi vill thill vor hellige dage igien, och see huor deilig at de følges adt med vor throe.

Fød aff iomfru Maria, der haffue vi 6 høytidelige dage som juel dag selff tridie, nytaarsdag och kyndermißedag, paa de dage begaas vor herres Iesu Christi fødsell och barendom.

Lenger udi vor throe pinter vnder Pontio Pilato, kaarsfest, død oc iordet, nedfoer thill helffuede, hid hør langfredagen en merkelig høytidelig dag, och vaar vist vor herre Iesu en lang dag, der hand hengde paa kaarsens gallie och gaff sit rosens blod ud for alle vore synder, den dag maa i inthet arbejde paa, men gaa til kirche med eders børn, och høre vor herris Iesu Christi pines och døds historie och forthieniste som er alles vor salighed.

120

Lenger i credo, opstod tridie dag fra de døde, her haffue vi paaske dag selff tridie, alle tre lige hellige, och skall holdes thieniste paa dem alle iij.

Opfoer thill himmels, her haffue vi vor herris opfarelses dag, en herlig och deylig høytidlig dag, som kand komme den hele aar igiennom.

Ieg throer paa den hellig aand, her haffue *vi pindtzedag selff thridie.

Nu er aaret kommen thill helligtrefoldigheds søndag som vi begynte || paa, saa haffue vi den anden slags hellige dage, Christi høytidlige dage, nu følger den tridie slags och hør thill denne artichel udj vor thro som vi saa sige: ieg troer en hellige christen kirche at vere.

Hvilche hellige dage hør hiid? Først alle engledag, eller s. Michaelis dag, fordi at huer christen haffuer sin engel, oc de hør ocsaa thill den christen samfundt, idet de ere schichede til at tiene de christne och den dag schdle vi thache gud for dette aars grøde och siunge te deum laudamus.

Dernest alle helgens dag: det er alle dieris dag som hasfue veret for oß her paa iorden udj den christen kirche och meenighed, och er nu bortfaren, oc høre dog sig vell till den christne samfund; thi alleniste døden er imellom oß oc dem, de haffue veret som vi nu er arme syndige mennsker, oc vi acte at komme til vor herre Iesum, som vi hobe dem nu at vere hoß hannem ved den throe som de sotte thill hannom her paa iorden.

Och naar i høre tale om helligen, da schulle i jo alleniste, holde iomfru Maria, s. Peder, s. Povel oc andre saadanne for helligen, men ocsaa eders egne foreldre som er bort døde i christen throe, di ere ocsaa gudz gode helligen, de er, iche siele udi den løgnactig skierbilds pine som de haffue lærdt, oc liuget for oß, det er sant deris legem soffuer i iorden til domme dag, men deris siele er i hoß vor herre Iesum Christum och udj gleden.

Hiede din fader Peder her paa iorden, oc døde bort 121 i en christen throe, da heder nu s. Peder, vdi himmerigs rige, hiede din moder Anne, da heder hun nu sanet Anne, skielsmøß paa dem oc de andre maa gud vide, men ved troen er de alle salig med gud, vil hand siden giffue den enne en større giede end den anden, der rader hand for, det skeer altsamen aff naade oc iche fortieniste.

Vijde vi at sige aff de gode helgen som lenge siden er bort døde, huer tale om de hand kiende, huad hand ved der kand vere en anden thill en god efftersiun. ||

Som vi udj Kiøbenhaffn ved at sige om Niels Slemp met s. ihukommelse, at hand vaar en god fattig folches ven, om her lørge Hindtze, hand vaar sin egen fattige slectes gode ven, Citzelle Apotechers hun vaar fattige studenters gode ven; oc mester Christen vaar en throe sielesørger udj sit embede, saa bør oß at begaa de gode helligen som er hiemfarne oß till en god efftersiun som her effter leffuer.

Det er ocsaa den rette thienist vi kunde gjøre dem, at tache gud for dieris skyld, at effter følge det gode udj dieris lerdom oc leffnet, at trøste os ved det onde, som de enthen gjorde heller lide her paa iorden; thi gud thog dennom alligvell thill sin naade, forhaabendis hand thager oß ocsaa til naade, alligevell att vi er arme syndige menniske som de vaare.

Derfore *er alle gudz helgens dag hellig at vi kunde vide, huad vi schulle holde om de gode helligen som bortfarne er; en alle guds helligens dag for dem alle, ligesom echon en engels dag for dem alle, at vi gjøre iche mier de gode engle vret, end de gode helgen, en engle dag, och en helgens dag, huo er der iche iblant, hand er udj helffuedes affgrundt.

Derfor holde vi nu alle apostlers dage, alle andre helligens dage, som paffuene och munche skichet, dem holde vi allesammen tilhobe paa alle gudz helgens dag, och iche lenger paa de dage som de falde paa thillforn, paa det 122 ingen skall lenger røffue och stielc eder eders retfongen arbed och biering fraa.

Det er en god guds helligdag paa huilchen du arbejder for din føde thill du vorder thill iorden igien som du est kommen aff, salig est du som eder det, som du med dine hender arbeide for, och det er guds befalning, at du skalt æde det brød, i det ansictes sveedt.

Derfore schulle i arbeide ocsaa paa de munchedage, som vi haffuer nu inthet lenger at skøtte, paa det i skulle iche vere gudz dagtiffue, som den munch i aar paa s. Ibs dag fich et horn och tudet vdi ved maytræet, oc kaliet naboer til gadesteffne, och sagde, huad vil vi || gjøre i dag, det er s. Ibs dag, vill vi iche holde hellig dag, huad tøches eder, ville i lyde mig ad, da vil vi gaa thill øls; saa maa du driche helffuedes ild i din halv, gud haffuer befalet dig at arbeide din dagtiuff, oc iche sette dig till øls.

Eders sogneprest maa iche luche ederß kirchedøre op paa en aff de dage vden den faldt paa eders bede dag, paa det hand iche skal røffue eder eders retsongen arbeide fraa.

Och dersom hine lachefogder vill tage eders høylie eller segel fra eder, for i gaa oc arbeide paa samme dage, da skiuder eder thill kongens ordiantz, saa schulle i haffue vundet, oc de schulle haffue tabt; det er noch, ja alt formøget at paver och muncher haffue røffuet oc stollet eders arbed fra eder, at eders egen sogneprest, helder nogen vgudelig lachefouget thør iche det nu lenger gjøre, arbed for din føde, det haffuer gud befalet dig, hand haffuer ocsaa vnt eder hellige dage, noch flere end halffierdesindztiffue om aaret, gud giffuet at j vilde lade eders arbed paa dem och bruge dem retter end i giør.

De holde mindst aff dieris helligdage, som skrige paa oß, lige som en hob olkrager, oc sige at vi haffue lagt helligdag udaff, de ere iche lagt udaff, men de ere hensatte till alle gudshelgens dag der schulle i finde dem, de som lede effter dem, oc lade saa ilde for deris skyld. Saa haffue 123 vi huerchen de dage eller de aalkrager at skøtte, men vil skiche oß effter thiden vdi denne klare evangelij liuße dage med vor hellige dage. Det er nu talet om guds helligens dage.

Huad er nu meere inden deße dørre som hør till en christens kirche nythe och gaffn? Vor predichstoell, den haffuer sin dag om aaret, som er midsommers dag, paa huilchen eders sogneprest schal giffue eder tilkiende, huad i schulle holde om eders predichstoel, och huorfor den er opbygget, och huad en christens predichers embede och befalning er. Thi s. Hans baptist, vaar en christen predicher. ||

Vort fundt haffuer sin dag, det er fastelaffuens søndag, da skall der prediches om Christi daab, och huad gode vi haffue der aff, at vi ere døbt i naffn faders, søns och hellig aands.

Vor høyalter haffuer sin dag, det er schiertorsdag, den rette gudz legoms dag, den anden vaar thill

diefflens brug. Paa denne dag ad afften gaff vor herre Iesus os sit legom och blod at ede och driche til en stadfestelse paa alle vore synders forladelse, gud giffuet at vi ville ichon det bruge thit oc offte, som nochsom tilforn er omtalet, paa denne dag schal der prediches om natvordens sacrament, huorfor det er oß giffuet. Her haffue i nu alle eders helligdage om aaret, søndage, høytidelige dage och andre hellige dage, vndtagen en dag som nu thages op udj vor thid, och kaldes fattige folches dag, de fattige udj huer sogn til gode. Och kand vere den dag om aaret en tiisdag eller torßdagen paa huilchen i tilforn vanbruge det vgudelig korsbyrdt, at løbe omkring ager och eng med korß och faune, och vaar en fastelaffuens leeg, gud til spott, och denne kirche til spee, min fader huuß, siger Christus, er en bedehuß.

Den dag kand en christen almue komme thill kirche och høre gudsord, gaa til sacramentet, siunge fredbøn etc. oc siden gaa hiem huer udj sit bye, oc legge tilsammen huad gud skyder i hoffue til de fattige, oc til andre som det kand schiffes iblant, som de gjorde udi den ugudelige 124 korsbyrd, och gaa saa hen i byen, til dem som sidder for gierderne med en fad mad, och med en skaale øll, och giøre saa dem en glad dag, de fattige til gode, huo det vill nu forsmaa och foracte, for hand maa iche lenger vanbruge sit ugudelig korßbyrd, den vill vi alle saa bede for. Gud giffuet at hand faar selff at vide huor de fattige och arme liide, inden hand dør aff verden. De fattiges deell bør mand iche at formindske, || men at forøge, ihuad mand skempter, vi haffue alle seet vor første dag, och ingen vor sidste dag, vi veed aldrig huor det kand gaa oß førend vi dør aff verden, lader os iche forringe de fattiges deell, nu er der thalet om hellige dagene.

Om bede dagene.

Desligeste bør eder at søge til kirchen paa eders bede dag om oensdagene eller fredagene, endog oensdagene er bedre der thill beskichet for det er møt i vggen, oc det aff guds oc kongen! befaling saa lenge som i seer denne baffuen staa op paa denne høy her ude, oc vide aldrig naar at fremmede fiender offuerfalde oß enthen nat eller dag.

Vi haffue vel fortient blodstyrting, saa at vi skulle vaade op thill vor knæ udj huer andres blod: slaa vi ey vor forældre ihiell vor egne børn oc saadant mere, er vi iche deylig dieffuels børn her udj Siælandtz land, om gud villde bruge retten med oß, derfor er det thid paa at vi falde ind tilsammen, och bede gud affvende sin vrede fra oß.

Eders sogneprest schall prediche den halffue stund, den anden halffue stund schal hand sidde her paa sine knæ och siunge fredbønen, och degnen schall sidde hißet neder huoß eder ved fattige folches bloch, oc i schulle alle suare med hannem, fri oß nu ô herre gud. Huo vilde iche det suare och robe thill gud i saadan en farlig thid, som et barn raaber thill sine forældre, naar de haffuer rijset offuer 125 hoffuet, och vilde quiste paa. O fader lille giff mig thill for guds skyld, ieg vill aldrig tider fortørne dig, o moder lille slaa iche nu miere, ieg vil aldrig thider giøret, er det iche saa thid at vi robe thill gud.

Nu gaar det fæ, oc faar och føder paa marchen, du haffuer lyst och glæde der aff, naar du henter det hiem. Det er end nu got, emeden her løber rytther och landsknecte och bodzknect || igienom landet aff en konges och herres befaling, om de ellers ville fare skellig affsted med fattige folch, naar du seer dem tilgode, da est du din konge och herre hørig oc lydig, och vor herre Iesus giffuer dig vel miere igien: thi at di ere de som skulle hielpe och beskierme land och rige, och haffue end ocsaa deris loff vdi schriffthen, om di ville hellers retteligen bruge dieris embede oc vere tilfredz med deris sold. Men naar her kommer fremmede synder ind offuer hoffuet paa oß, saa føres hen for dig, huad nu gaar paa marchen, din hørstru och dine døttre skiendes for din øyen, du maat selff ad skoffuen heller miste det liff, sadant haffuer feide met sig at føre, ieg throer at j haffuer end forsøgt sadant her i Seelandt saa vel som andre steder her i riget.

Derfor er det thiid at vi komme thilsammen och bede om fred, fred, fred, huo vilde iche æde sit brød och haffue fred och roe, hoß sit bord, huo vilde iche ligge med rou vdi sin seng om natten; da lader os alle hielpe thill vdi Iesu naffn, at vi motte faa fred, saa skulle i see, at gud vil end spare oß fremdelis, saa at vi kunde faa i bedre och bedre thidende at høre, nest gudz hielp.

Huo her ville nu forsmaa vor naad: herres befaling och iche vilde søge hiid til fredbøn met andre christne, alligvell at hand er iche nød och tuongen till at vere her borte, daa vaar det at øndske aff gud i himmelen, at hand motte faa ufred inden sin egne dørre, at det onde hand haffuer i sind, skulle iche komme ud offuer den fattige almuffue, men bliffue hiem thill hans eget offuer hannem och hans huß.

126

I skulle end ocsaa selff giøre eder bededage, saa tit som j finge almindelig plaffue udj eders sogne, med fæddø, faardø, lambdø, folchdø etc. paa det gud vilde dis før tage samme plaffue fra eder igien. ||

Och det som mand ringer 3 gange om leffuerdagen at afften, søndagen at morgen, eller andre thider som vi pleye at kalde marikloch, det er rettelig fredkloche; da schulle i besynderlig bede om fred, oc i den sted som i pladderet da, hill Maria ud, oc vaar ichon en vanbrug som thillforn er beuist, da kunde i lære denne fredbøn aff eders sogneprest, oc læse saa thiit som i høre fredklochen ringe. O herre gud giff os fred i vor dage, fordi der er ingen anden miere, som for os kunde stride, end du selff, vor gud allene.

Den kunde j læse 3 gang, imod huer gang at det ringer fredkloch, det er nu talet, om vor fredbøn, fredkloch och bededag och en summa paa den tridie part aff min handel om hellige dage.